

IMRÉDY BIRTOKPOLITIKÁJA

ALIG MÚLT KÉT ESZTENDEJE, hogy törvényerőre emelkedett Gömbös Gyula telepítési javaslata, máris új birtokpolitika körvonalai vannak kibontakozóban. Hogyan lehet ez, hiszen annakidején negyedszázadra előre pontosan kiszámították a javaslat készítői, mennyi terület kerülhet tulajdon és bérlet alakjában a parasztság kezére, olyan bizonyosra vették a tervbevett birtokpolitikai intézkedések tartósságát? A végrehajtás munkája is megindult, külön telepítési igazgatósággal, nagy bürokratizmussal és bár telepítésre csak két esetben került sor, mégis két év alatt 30.000 holdat osztottak szét, 18.000 holdon pedig kishaszonbérleteket létesítettek, ami azt bizonyítja, hogy a birtokpolitikai tevékenység programszerűen folyt és kitöltötte az eredetileg kontemplált keretet. Pedig ezideig csak szabadkézből vásárolt ingatlanokat használtak fel, a törvényes kényszerintézkedések alkalmazása még el sem kezdődött, holott ettől legalább is remélni lehetne a birtokpolitika ütemének meggyorsulását és kiterjesztését olyan vidékre is, ahol arra közérdekből is halaszthatatlan szükség volna. Mi az oka annak, hogy Imrédy Béla miniszterelnök Kaposvárott egy lényegében új birtokpolitikai reform megindítását jelentette be? Vájjon az 1936-os törvénynek valóban csak az lett volna a rendeltetése, hogy — mint megboldogult Gömbös Gyula magánbeszélgetéseiben szokta volt mondogatni — rést vágjon megkövült birtokviszonyainkon, amelyet aztán lehet és kell is tovább tágítani?

Anélkül hogy az 1936-os birtokpolitika közelebbi bírálatába bocsátkoznánk, annyit mindenesetre megállapíthatunk, hogy az legfeljebb ennek a résznek szerepére volt alkalmas, mert az elért eredmény olyan jelentéktelen, hogy a feladat nagyságához egyszerűen nem is mérhető. A két esztendő ugyan kevés idő, de hát van-e nekünk annyi két esztendőnk a józan és szakszerű megoldásra, hogy ilyen kényelmes lassúsággal fecséreljük el a rohanó időt? Bizonyára ez a felismerés készítette a miniszterelnököt arra, hogy az 1936-os törvény továbbfejlesztésével, de részben annak alapelveitől és irányától eltérő úton, sokkal gyorsabb ütemben igyekezzék a földkérdés megoldását előbbre vinni -

Miben áll az Imrédy-féle földprogram lényege? Sokat nem tudunk, mert a kaposvári beszéd inkább csak a kérdés nagy fontosságára mutatott rá. Két fontos konkrétumot azonban megismertünk.

Az egyik a várható reform terjedelmére, a másik a megoldás módjára vonatkozik. A kormány tervei szerint a 300 holdnál nagyobb korlátozott forgalmú birtokok egy harmadát és az 500 holdon felüli szabadforgalmú birtokok egynegyedrészt lehet majd igénybevenni. Ami pedig a juttatás módját illeti, az 1936-os törvény intenciójától eltérően, első-sorban kishaszonbérletek alakításáról lesz szó. Mit jelent ez a megoldás közelebbről nézve?

Mindenek előtt a 300 és 500 holdas birtokhatár érdemel figyelmet. Ez nagy fejlődés a Gömbös-féle koncepcióhoz képest, amely általában 3000 (kivételes esetekben 1000) holdban jelölte meg azt a minimumot, amelyhez nyúlni nem lehet. Viszont erős közeledést jelent az általános európai felfogáshoz, amely a birtokpolitikában igen mélyen száll alá a parasztbirtok terjedelménél nagyobb gazdaságok igénybevétele terén. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a jelen esetben csupán egy keret felállításáról van szó és egyáltalán nem bizonyos, hogy az említett birtokok egynegyede, illetve egyharmada tényleg igénybe is vétetik. Ez mindenesetre sebezhető pontja lehet az egész elgondolásnak, mert — bizonyítani is felesleges — a mi viszonyaink között jelentkező jogos földszükségletnek a fenti keret teljes kimerítésével is csak egy részét sikerül majd kielégíteni.

Nagyon fontos kérdés, hogy a fenti egynegyed illetve egyharmad-rész az összes vagy csak a mezőgazdasági művelés alatt álló területre értendő-e. Ez a miniszterelnök beszédéből nem tűnik ki. Már pedig a kettő között óriási különbség áll fenn.

Az 500 kat. holdon felüli szabadforgalmú földbirtokok területe 2,512.190 kat. hold; ennek 25%-a 628.047 kat. hold. Ha ebből leszámítjuk az erdőt, a nádast és a földadó alá nem eső területeket, tehát csak a mezőgazdasági művelésre használt földek egynegyedrészt vesszük, már csak 469.500 kát, holdat nyerünk. Egyedül a szántóföldet véve alapul (az 1920-as földreform csak szántóföldet juttatott egyéni tulajdonul), pedig mindössze 353.040 kat. holdat lehetne igénybe venni.

A 300 kat. holdnál nagyobb korlátozott forgalmú birtokok területe 3,493.091 kat. hold, ennek egyharmada 1,164.360 kat. hold. A mezőgazdasági művelésre használt terület (szántó, rét, legelő, kert, szőlő) egyharmada azonban ennek a fentinek alig valamivel több mint a fele, vagyis 663.215 kat. hold. Ha pedig csak a szántóföldet vesszük figyelembe, 343.173 kat. hold adódik.

Ilyenformán az új birtokpolitika rendelkezésére állana:

	Az összes terület k. hold	A mezőgazdasági művelés alatt álló terület véve k. hold	A szántóföldi alapul k. hold
Szabadforgalmú birtokokból.....	628.047	469.500	353.040
Korlátozott forgalmú birtokokból	1,164.360	663.215	343.173
Összesen ...	1,792.407	1,132.715	696.213

A háromféle lehetőség között óriási a különbség. Tekintettel arra, hogy nem az 1920-as földreformhoz hasonló megoldásról van

szó, hanem önálló kisüzemek alakítása áll előtérből — legalább is erre lehet következtetni a miniszterelnöknek abból a kijelentéséből, hogy a termelés érdekeire különösen nagy gondot kíván fordítani —, valószínűnek látszik, hogy vagy az összes terület, vagy a mezőgazdasági művelés alatt álló terület egynegyedének, illetve egy harmadának igénybevételére kerül sor. Az 1.8 millió kat. holdban — lineáris alapon számítva — 600.000 hold erdő, nádas és földadó alá nem eső terület is bennfoglaltatik, már pedig ezeknek nagy része kisbirtokok alakításánál alig jöhet figyelembe, úgyhogy az volna kívánatos, ha az összes terület egyharmada, illetve egynegyedrész (vagyis az egész 1-8 millió hold) a szabad- és korlátolt forgalmú birtokok mezőgazdasági területéből vétetnék igénybe.

Fontos kérdés továbbá, hogy a 300, illetve 500 holdig terjedő határon belül milyen birtokkategóriák jönnek elsősorban figyelembe. Bizonyára a helyi birtokviszonyok lesznek mindenekelőtt mérvadóak, mégis rá kell mutatni a népesség jobb elosztásának égető szükségességére, amely a gyér népességű latifundiumos vidékeken a nagybirtokoknak a helyi szükségleten felüli igénybevételét is mellőzhetetlenné teszi. Ez más szóval azt jelentené, hogy a 300 és 500 holdnál nagyobb birtokok közül mindenekelőtt a latifundiumokból kellene meríteni és a kisebb birtokokat, amennyire lehet, kíméletben részesíteni. Erre kötelez különben az óriásbirtokok nyomasztó fölénye a nagyobb birtokok körében.

Birtoknagyság kat. hold	Szabad forg. földbirtokok		Korl. forgalmú birtokok	
	összes száma	területe kat. hold	száma	területe kat. hold
300—500	1.059	411.494	655	252.182
500—1.000	834	579.628	528	364.622
1.000—2.000.....	422	582.302	159	216.188
2.000—3.000.....	119	290.057	68	162.052
3.000—5.000.....	90	345.261	27	106.115
5.000—10.000	48	323.945	53	356.139
10.000—20.000.....	24	341.603	24	349.350
20.000—50.000.....	2	49.394	23	807.712
50.000—100.000	—	—	10	671.475
100.000 k. holdon ...	—	—	1	209.256
Összesen ...	2.598	2,923.684	1.548	3.495,091

A 3000 holdnál nagyobb — tehát latifundiumos — birtokok területe a szabadforgalmúak csoportjában is meghaladja az egymillió holdat, a kötött birtokok kategóriájában pedig 2.5 millió holdat tesz ki. Igaz, hogy ezek területének átlagosan csak fele áll mezőgazdasági művelés alatt, de még így is óriási területet foglalnak le, sokszor sűrű népességű, határnélküli munkásközségektől körülvéve. A kedvezőtlen birtokmegoszlás hátrányait fokozza, hogy az óriásbirtokok rendszerint korlátolt forgalmúak, tehát hozzáférhetetlenek a parasztság számára, mégpedig nemcsak tulajdonilag, hanem bérleti szempontból is, mert vagy saját kezelésben tartatnak, vagy nagybérlők kezén vannak.

A kormányelnök földprogrammjának másik lényeges része a haszonbérleti megoldás. Bizonyára az ország tőkeszegénysége készíti Imrédy Bélát arra, hogy a tulajdoni földhözjuttatással szemben

kishaszonbérletek alakítását helyezze előtérbe. Valószínűleg szerepet játszott azonban az a megfontolás is, hogy jelenleg a haszonbérlet látszik a legkönnyebben járható útnak az óriási kiterjedésű birtokok igénybevételére. Ebben a vonatkozásban a kisbérlet — mint átmeneti kiegészítő forma — minél szélesebb körű megvalósítása nemcsak célszerű, hanem igen kívánatos is.

A haszonbérleti rendszer, mint annyi más, sem fejlődött nálunk egészséges irányban. Magyarországon 2-8 millió kat. hold áll haszonbérleti kezelés alatt. Ebből 1.5 millió kat. hold kisbérlet. Ennek a másfélmillió hold kisbériének kétharmadrésze azonban a 100 holdnál kisebb birtokokból származik és csak félmillió hold kisbérlet esik a 100 holdnál nagyobb birtokokra. Más szóval ez azt jelenti, hogy a közép- és nagybirtok i.8 millió kat. holdnyi bérbeadott területének csak 28%-án gazdálkodnak kisbérlők, a többi közép- és nagybérlők kezén van. Mégpedig a nagyobb birtokok általában csekélyebb mértékben járulnak hozzá a kisbérletek alakításához, mint a középbirtokok. Amíg a 100—500 holdas birtokok haszonbérbe adott területének 59.1%-át kezelik kisbérlők, addig ezek aránya az 500—1000 holdas nagyságcsoportban 18.4%, az 1000 holdon felüli birtokokból származó bérleteknél pedig 24.7%. Bizony ez lesújtó jelenség olyan országban, ahol a mezőgazdasági lakosság kétharmadrésze földnélküli vagy majdnem az.

A szabad- és korlátolt forgalmú birtokok tulajdonosai azonban nem egyforma arányban juttatják haszonbérbe adott földjeiket kisbérlők kezére. Amíg az 500 holdnál nagyobb szabadforgalmú birtokokból származó haszonbérleti területeknek csak 87%-a jut kisbérlőknek, addig a kötött birtokoknál az arány ötször annyi (363%). De itt is óriási eltérésekkel találkozunk. Amíg pl. a községi és városi birtokok bérbeadott területének háromnegyedrészen gazdálkodnak kisbérlők, addig a hitbizományi birtokok bérbeadott területének csak 10.4%-át engedik át kisbérlőknek. Magától értetődik, hogy itt igen alapos beavatkozásra van szükség.

Az új birtokpolitikának elsősorban azokat a területeket kellene kisbérletek alakítására igénybe vennie, amelyek már hosszabb idő óta nagybérleti kezelés alatt állanak. A nagybérleti rendszer a mi viszonyaink között úgyis valóságos kihívásszámba megy szociális érdekeink ellen. Hacsak a jelenleg fennálló 500 holdnál nagyobb bérleteket vesszük tekintetbe, az alábbi hatalmas területek adódnak.

500 kat. holdon felüli bérletekre esik:

Községi és városi birtokokból	25.029 kat. hold
Köz- és magánalapítványi birtokokból	68.761 „
Hitbizományi birtokokból	194.306 „
Egyházi és iskolai birtokokból	78.860 „
Hitelintézeti birtokokból	18.716 „
Részvénytársasági és egyesületi birtokokból	4.873 „
Szabadforgalmú birtokokból	472.738 „
összesen	863.283 kat. hold

Egyedül az 500 holdon felüli nagybérletek fele akkora területet jelentenek, mint amekkorának igénybevételére a kormány bejelentett

tervei szerint legjobb esetben is számítani lehet. Némely törvényhatóságban különösen tág tere lenne a beavatkozásnak. A 100 holdnál nagyobb birtokok bérbeadott területéből pl. Somogyban 82.8%-ot (133.000 holdat) kötnek le az 500 holdon felüli bérletek. Nem sokkal jobb az arány a másik latifundiumos vármegyében, Fejérben sem, ahol a közép- és nagybirtok bérbeadott területének 70%-át hasznosítják 500 holdon felüli bérletek alakjában. A nagybérletek aránya a Dunántúlon — két megyei törvényhatóság kivételével — mindenütt meghaladja az 50%-ot. Az Alföldön ebből a szempontból legkedvezőtlenebb a helyzet a két északkeleti vármegyében (Szabolcs és Ung, valamint Szatmár-Ugocsa és Bér eg megyében), ahol a 100 holdnál nagyobb birtokok bérbeadott területének csak 14,7, illetőleg 16,6%-án gazdálkodnak kisbérlők, a többi javarészt a keleti zsidóságból arrivált közép- és nagybérlők kezén van. A nagy népsűrűséghez és a lakosság roppant földínségéhez képest igen magas a közép- és nagybérletek részesedése Békés megyében (54,2%), Biharban (69,6%), Szolnokban (69,4%), Bács-Bodrogon (69,2%), az északi megyék közül pedig Borsodban (79,2%) és Heves megyében (74,8%).

Ezek az adatok nagyjában meg is jelölik azokat a vidékeket, ahol a legsürgősebb intézkedésekre volna szükség. Ez pedig nem lehet más, mint a nagybérleti rendszer mielőbbi felszámolása és helyébe a kisbérleti rendszer kiépítése. Áldozatba fog kerülni, de meg kell hozni, mert a jelenlegi bérleti viszonyok mellett egészséges fejlődésre ezen a téren gondolni sem lehet.

A kormány birtokpolitikai programjához még alig lehet bővebben hozzászólni, mert a közelebbi részletek hiányoznak. Annyit azonban megállapíthatunk, hogy a valószínűleg csak átmeneti időre tervezett bérleti megoldás széleskörű, de nem kizárólagos alkalmazása mellett (a határvben tulajdoni telepítésre van szükség) haladást jelent az 1936-os birtokpolitikához képest s így várakozással nézhetünk a részletes tervezet elé.

KERÉK MIHÁLY